

4 Samisk språktilbud i barnehagen

Kevin Johansen, cand.polit., seniorrådgiver, Fylkesmannen i Nordland

4.0 Sammendrag	2
4.1 Innledning	3
4.2 Historikk.....	3
4.3 Samiske barnehagers betydning for identitets- og kulturutvikling.....	7
4.4 Kvantitativ utvikling av samiske barnehager og barnehager med samisk språktilbud.....	8
4.5 Kvantitativ utvikling av antall barn i samiske barnehager og i barnehager med samisk språktilbud	10
4.6 Behovet for et rekrutteringsløft.....	13
4.7 Metodisk tilnærming for effektiv språkopplæring	14
4.8 Konklusjon.....	15
4.9 Tilrådinger	16
4.10 Referanser	17

4.0 Sammendrag

Artikkelen handler om samiske språktilbud i barnehagene og hvordan dette har utviklet seg over tid. Det har vært ei rivende utvikling fra den første samiske barnehagen i Kautokeino i 1969 til man i dag har samiske språktilbud i barnehagene i både nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk område og i mange byer.

Med barnehageloven i 1996 ble samiske barnehagetilbud løftet ytterligere ved at de ble juridisk innlemmet i lovverket. Språktilbud i barnehagen blir av mange pekt på som det aller viktigste tiltaket for å styrke og utvikle samiske språk. Derfor er det viktig at de samiske barnehagetilbudene finnes der det er behov for dem. Det er uheldig at det er betydelige ventelister for å få plass i flere av de samiske barnehagene.

I tillegg til samisk språkutvikling er samiske barnehagetilbud viktige for å fremme samisk kultur og gjøre barna trygge på egen identitet. I et lengre perspektiv ser vi at det er flere som har samiske barnehagetilbud i dag, og ikke minst er det blitt flere for lulesamisk og sørsamisk. Når vi for de siste årene ikke ser ei økning i nordsamisk område, har det blant annet med kullnedgang å gjøre, og hvordan man teller. Det er tidligere påpekt at det bør bli tydeligere registreringer av innholdet i samiske barnehagetilbud, slik at man kan vurdere om man oppnår målsettingen med tilbudet.

I hovedsak ser vi at antall barn som faktisk får tilbudet, avgjøres av hvor tilbudene er, og hvor mange samiske barnehagetilbud som eksisterer. Tallene er altså tilbudsbestemt og ikke etterspørselsbestemt. Dette har sin årsak i mangel på samisktalende barnehagelærere, noe som gjør at et rekrutteringsløft må til på fagområdet.

4.1 Innledning

Samisk språktilbud i barnehagen er et av de aller viktigste tiltakene for å styrke bruken av samisk, skape større og flere språkarenaer og sikre at samiske språk er bærekraftige i framtida. Tidlig innsats blir i mange ulike sammenhenger sett på som helt sentralt for å oppnå definerte målsettinger, og barnehagen er den viktigste arenaen for å sikre at man lykkes med tidlig språkinnsetts. Likevel har det vært lite publisert litteratur om hvordan utviklingen er for antall barn som har et samisk språktilbud i barnehagene, om antallet øker eller går ned, og i hvilken grad tilbudene blir flere.

Juridisk har samiske barn heller ikke den samme retten til et språktilbud i barnehagene som de har i skolen. Dette kan påvirke tilbudet samiske barn får i barnehagen.

For å kunne tilby samiske språk i barnehagene er vi avhengige av å ha barnehageansatte med kompetanse i samisk. Artikkelen handler derfor også om i hvilken grad det utdannes samisktalende barnehagelærere, og om rekrutteringen er bærekraftig.

Når det gjelder samiskspråklige tilbud i barnehagen, opererer man med tre ulike organiseringer:

1. Samiske barnehager
2. Barnehager med samisk avdeling
3. Barnehager med et samisk språktilbud

I statistikken som kommenteres i denne artikkelen, ser man antall barn i samiske barnehager og i barnehager med samiske avdelinger under ett, og barn som får et samiskspråklig tilbud på annen måte, ses for seg. Årsaken til dette er at omfanget av språktilbudet ofte er mer likt mellom samiske barnehager og samiske avdelinger, mens samiske språktilbud i øvrige barnehager gjerne er annerledes.

4.2 Historikk

Det første såkalte barneasylet i Norge – forløperen til barnehager – ble opprettet i Trondheim i 1837. Det offentlige tok økt ansvar for daginstitusjoner for barn etter andre verdenskrig, da utdanningsbølgen og kvinners inntog i arbeidslivet medførte økt behov for barnehager. Første gang temaet ble diskutert fra Stortingets talerstol, var i 1962.¹ I skoleverket var det som kjent liten aksept for å snakke samisk til langt ut på 1970-tallet. Dette ble også tilfelle i barnehagene. At det ble definert ei målsetting om å bygge 100 000 barnehageplasser, var derfor ikke noen garanti for at samisk språkutvikling ble sentral i satsingen. Samiske organisasjoner la mer vekt på samiske barns oppvekstvilkår, og den første samiske barnehagen ble opprettet i Kautokeino i 1969.²

¹ Storjord, Marianne (2005). Samiske barnehagers historie i Norge. Norsk senter for barnehageforskning

² Storjord, Marianne (2009). Samiske barnehagers historie. I *Samisk skolehistorie 3*. Davvi Girji

To år etter ble det opprettet enda en barnehage i Kautokeino, og i 1972 ble den første barnehagen i Karasjok opprettet. De første samiske barnehagene satte ikke eksplisitt søkelys på språkutvikling, og det ble i stor grad vekslet mellom å snakke norsk og samisk. Men i 1978 opprettet Karasjok kommune en familiebarnehage der alle barna snakket samisk. I 1975 ble det arrangert et seminar i Karasjok der man opprettet ei arbeidsgruppe som skulle se på samiske barnehagespørsmål. De avla en rapport med tittelen «Barnehager i samiske områder».³

Forsøksrådet for skoleverket avla også ei skisse med forslag til utviklingsarbeid i samiske områder. Fra nå av så man mer helhetlig på ei samisk barnehagesatsing, og det ble gradvis større aksept for samiske barnehager med en egen profil, et eget verdisett og mulighet til å bruke og utvikle samiske språk i barnehagen. Dette arbeidet har imidlertid holdt fram helt til i dag og gjør det fortsatt.

Storjord påpeker at det spesielt var de kommunale barnehagene som lenge manglet et tydelig samisk perspektiv, mens de private barnehagene hadde klarere samisk fokus blant annet fordi de var drevet fram av et ønske om tydelig samisk profil av bevisste foreldre og andre.⁴ Kanskje kan dette være grunnen til at en større andel samiske barn fortsatt går i private barnehager sammenliknet med øvrige barn i Norge.

I løpet av 1970-tallet ble det opprettet barnehager i flere samiske kommuner, altså i kommuner som senere skulle bli innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk, i tråd med utviklingen i landet for øvrig. I 1980 hadde 21 prosent av barna i barnehagealder barnehageplass, og på landsbasis økte dette til 34 prosent på slutten av tiåret.⁵⁶

På 1980-tallet ble det lagt større vekt på formålet med samiske barnehager, der både samiske foreldre og samiske organisasjoner var aktive for å få styrket det samiske innholdet i barnehagene.

Da barnehageloven ble innført i 1996, startet en ny æra for samiske barnehager. Da ble for første gang det samiske nevnt i offentlige dokumenter om barnehagene. Man fikk også en egen rammeplan for barnehagen med en eksplisitt definisjon av hva en samisk barnehage er:

En samisk barnehage er en barnehage der barna i barnehagen har samisk bakgrunn – er samer. Barnehagen har som formål å styrke barnas identitet som samer ved å fremme bruken av samisk språk og ved å formidle samisk kultur. Barnehagen ledes av samisk pedagogisk personale.

I 2005 vedtok Stortinget en ny barnehagelov. Fortsatt er det slik at barnehager for samiske barn i samiske distrikt (det samiske forvaltningsområdet) skal bygge på samisk språk og kultur, mens det utenfor samiske distrikt er tilstrekkelig at forholdene legges til rette for at samiske barn kan

³ Storjord op.cit.

⁴ Storjord op.cit.

⁵ Storjord op.cit.

⁶ I dag går 96 prosent av barna i barnehagealder i barnehagen.

sikre og utvikle sitt språk og sin kultur. Det er også fastsatt at barnehagetilbudet til samiske barn er kommunens ansvar.

Kommunen har ansvaret for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur. I øvrige kommuner skal forholdene legges til rette for at samiske barn kan sikre og utvikle sitt språk og sin kultur (Lov om barnehager nr. 64 2005 § 8).

Det er godt dokumentert at stadig flere samer bor i byer, at Sametingets valgmanntall har ei kraftig økning av personer bosatt i de store byene, og at Tromsø har passert Kautokeino i antall manntallsførte. Derfor kan det diskuteres om det er ei utfordring at det er så stor lovmessig forskjell mellom rettighetene til barn i samiske distrikt og barn utenfor samiske distrikt når det kommer til samisktilbudet i barnehagene.

Selv om det slås fast i barnehageloven at kommunen har ansvaret for samiske barn i samiske barnehager, går en høy andel av samiske barn i private barnehager, rundt 40 prosent, har tidligere undersøkelser vist (Rasmussen, s. 19).

De første samiske barnehagene var nordsamiske. I lulesamisk område fikk man en egen samisk barnehage på Árran i 1989. I 2008 ble det åpnet et lulesamisk språktilbud ved Jentoftsletta barnehage i Bodø, og i 2018 ble det ei egen lulesamisk avdeling ved denne barnehagen.

I sørsamisk område ble den første samiske barnehagen åpnet på Snåsa i 2004.⁷ I 2016 ble det åpnet en egen samisk avdeling ved Ysterhagen barnehage på Røros, og i 2017 opprettet Ferista friluftsbarnhage i Trondheim ei samisk avdeling.

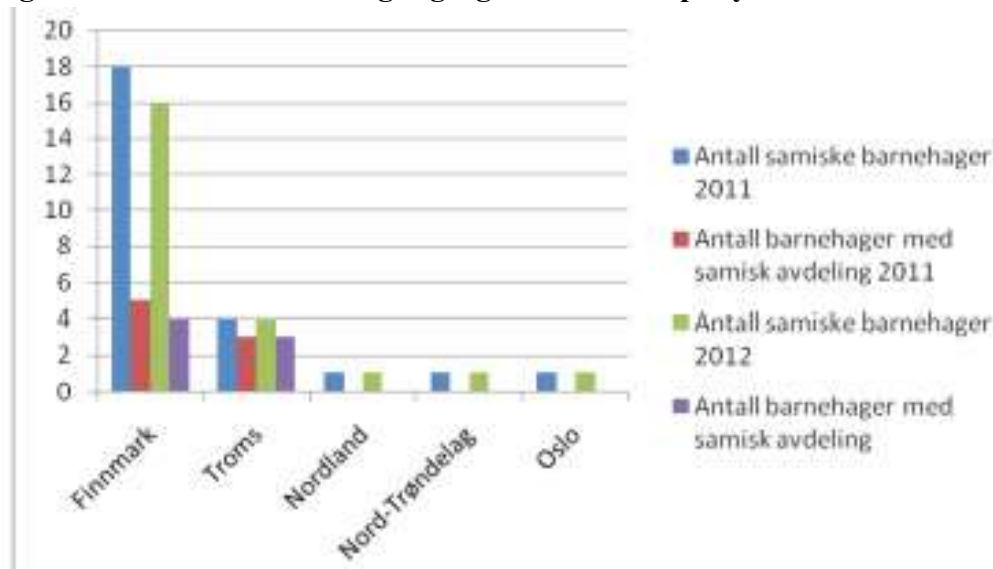
Fra en relativt sped begynnelse har samiske barnehagetilbud blitt mye mer utvidet geografisk. I 2012 var det for eksempel samiske språktilbud i barnehager i sju fylker.⁸ Som vi skal se seinere i artikkelen, har ikke samiske barnehager spredd seg geografisk til mange nye fylker etter dette.

Figur 4.1 viser geografisk plassering for de samiske barnehagene, der Finnmark er suverent størst. Vi ser at det er samiske barnehager i fem fylker i 2012.

⁷ <https://www.nrk.no/sapmi/feiret-10-ar-med-nytt-navn-1.11499679>

⁸ Sametingets årsmelding 2012

Figur 4.1 Samiske barnehager geografisk fordelt på fylker

At samiske barnehagetilbud ble nevnt i både barnehageloven og rammeplanen for barnehager, var en milepæl i samisk barnehagehistorie. En annen milepæl var at det ble opprettet ei egen samisk førskolelærerutdanning⁹ ved Sámi allaskuvla / Samisk høgskole. Nå var grunnlaget lagt for at samiske barnehager kunne driftes i et samisk språk- og kulturperspektiv og med samiskspråklige pedagogiske ledere utdannet ved et samisk lærested. Før opprettelsen av Sámi allaskuvla var det fra 1981/82 enkelte samiske fagtilbud ved førskolelærerutdanninga ved Lærerutdanningen i Alta om de hadde samiske studenter (NOU 2000:3).

Per i dag er det nordsamiske barnehager i hele forvaltningsområdet for samisk språk samt en rekke steder utenfor forvaltningsområdet¹⁰. I flere byer er det lange ventelister for å få plass i de samiske barnehagene.¹¹ Flere av barnehagene der nordsamisk er hovedspråk, har også lulesamiske eller sørsamiske barn, og det tilrettelegges enkelte steder for et språktilbud på lulesamisk eller sørsamisk i tillegg.

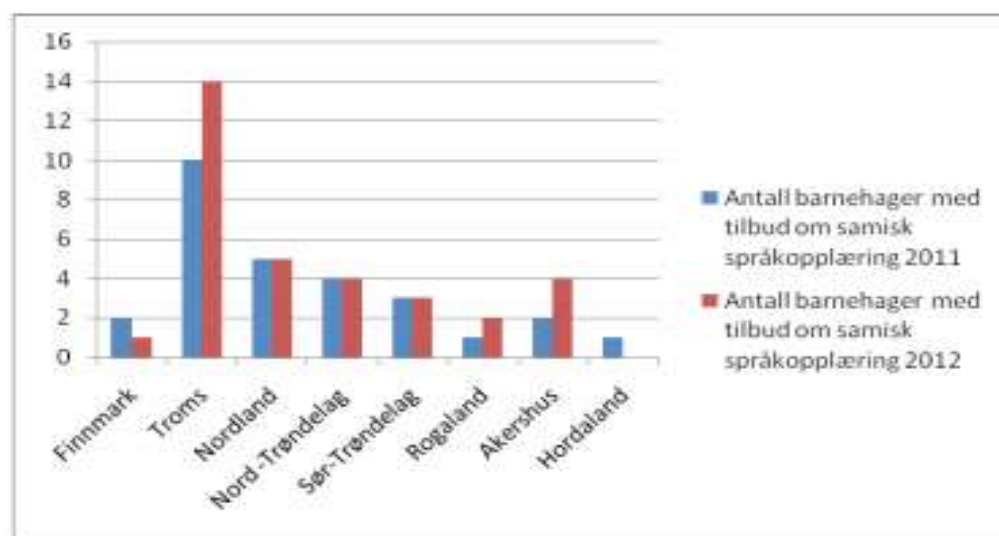
Figur 4.2 viser i hvilke fylker barnehagene som har et samisk språktilbud, er plassert. Vi ser at Troms står for en betydelig andel. Bakgrunnen for dette er at vi her har mange norske barnehager med et samisk språktilbud. Finnmark har derimot størst andel av samiske barnehager.

⁹ Yrkestittelen førskolelærer er seinere endret til barnehagelærer.

¹⁰ Forvaltningsområdet for samisk språk er det som i lovverket omtales som *samiske distrikt*. I 2020 innbefatter det kommunene Kautokeino, Karasjok, Tana, Nesseby, Porsanger, Kåfjord, Lavangen, Tjeldsund, Hamarøy, Hattfjelldal, Snåsa, Røyrvik og Røros.

¹¹ Sametingets årsmelding 2017

Figur 4.2 Geografisk plassering av barnehager med samiske språktilbud¹²

Kilde: Sametinget

Sametinget forvalter egne tilskuddsordninger for samiske barnehager, samiske avdelinger i norske barnehager og barnehager med et samisk språktilbud. Det siste gjelder barnehager med ett samisk barn eller mindre grupper samiske barn.

4.3 Samiske barnehagers betydning for identitets- og kulturutvikling

Sosiolingvisten Joshua Fishman definerer ulike språkarenaer som *domener*.¹³ Her blir hjemmet sett på som det aller viktigste språkdomenet. I og med at foreldregenerasjonen ofte ikke snakker samisk, blir barnehagen det viktigste samiske språkdomenet.¹⁴

Sametinget slår fast at hovedmålet for barnehagepolitikken deres er å skape gode oppvekstvilkår gjennom samiske barnehagetilbud.¹⁵ Samiske barn skal ha et kvalitativt godt barnehagetilbud som bygger på samiske verdier, samisk kultur og tradisjonell kunnskap.

Barnehagen skal styrke barnas identitet som samer ved å fremme, bruke og utvikle samisk språk og kultur. Sametinget tilbyr også egne tilskuddsordninger for samiske barnehager og har startet et prosjekt, *Sámi mánát odđa searvelanjain* (samiske barn i nye pedagogiske rom (SÁMOS)), som har som mål å skape ei endring i den samiske barnehagestrukturen som har sitt utspring i tradisjonskunnskap og tenkemåte.

¹² Dette er snakk om norske barnehager med et samiskspråklig tilbud.

¹³ Fishman, Joshua 1991: Reversing Language Shift. Multilingual Matters LTD.

¹⁴ Todal, Jon: «Samisk språk i barnehage og skule. Samiske tall forteller 2.

¹⁵ Sametinget.no

I den nye rammeplanen for barnehagen vedtatt i 2017 fikk Sametinget inn i verdigrunnlaget at samiske barn skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor.^{16 17} Dette betyr at samiske barn nå fikk større rettigheter enn tidligere, da man var helt avhengig av at det var et samisk barnehagetilbud i nærheten, for å kunne få et samisk språktilbud. I verdigrunnlaget til rammeplanen står det:

Norge har, med bakgrunn i urfolkets særlige rettigheter, en særlig forpliktelse til å ivareta samiske barns og foreldres interesser, jf. Grunnloven § 108, barnekonvensjonen art. 30 og ILO-konvensjonen. Samiske barn i barnehager skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor.

Hjertespråket (NOU 2016:18) peker på barnehagene som det viktigste enkelttiltaket for å sikre, bevare og vitalisere samiske språk. I tillegg til å sikre målsettingene om å bevare og utvikle samisk språk og kultur skal samiske barnehager også tilfredsstille sentrale myndigheters krav. Det er barnehageloven som regulerer rettighetene til barn i barnehagen.

4.4 Kvantitativ utvikling av samiske barnehager og barnehager med samisk språktilbud

I artikkelen har jeg hentet tall fra Sametinget, Statistisk sentralbyrå og andre kilder. Det er noe avvik mellom de ulike kildene. Ved avvik har jeg brukt Sametingets tall, siden de deler ut midler og har kontrollfunksjoner rundt dette. Deres tall må derfor ses på som nøyaktige. Avvikene er begrensede, så de gir ikke større utslag på kurven i figur 4.3. Tallene presenteres i tabell 4.1 og illustreres i figur 4.3.

Antall nordsamiske barnehager er lavere på 2010-tallet enn tiåret før, men når det gjelder barnehager med nordsamisk språktilbud, varierer de som sinuskurver, se figur 4.3. Toppåret var 2009, men også i dag er antallet høyere enn det var i årene før 2009.

Det er gledelig at det er flere lulesamiske og sørsamiske barnehager enn tidligere, og selv om det fortsatt er få, gir disse barnehagene et veldig viktig bidrag til vitaliseringen av språkene. Det er like mange barnehager som har et lulesamisk som sørsamisk språktilbud. For lulesamisk er dette det høyeste noen gang, men for sørsamisk har det vært enda flere tidligere. Når man tenker på at det for ti år siden var veldig få barnehager som hadde et lulesamisk eller sørsamisk språktilbud, er dette et klart løft.

¹⁶ PRM: *Det samiske perspektivet er synliggjort i ny rammeplan for barnehagen*. 24.4.2017, Sametinget

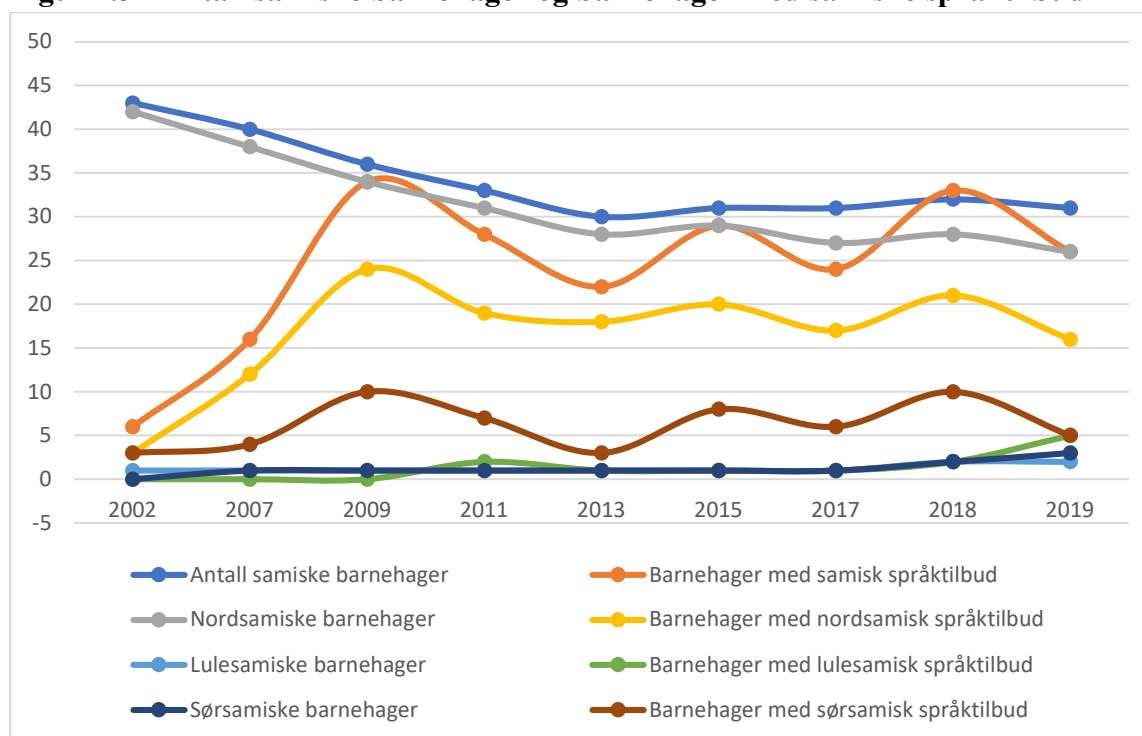
¹⁷ Sametinget var involvert i alle parallelle prosesser med utarbeiding av den nye rammeplanen. Sametingets årsmelding 2018

Tabell 4.1 Samiske barnehagetilbud

	2002	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2018	2019
<u>Nordsamisk</u>									
Nordsamiske barnehager	42	38	34	31	28	29	27	28	26
Barnehager med nordsamisk språktilbud	3	12	24	19	18	20	17	21	16
Nordsamiske barnehagetilbud totalt	45	50	58	50	46	49	44	49	42
<u>Lulesamisk</u>									
Lulesamiske barnehager	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Barnehager med lulesamisk språktilbud	0	0	0	2	1	1	1	2	5
Lulesamiske barnehagetilbud totalt	1	1	1	3	2	2	2	4	7
<u>Sørsamisk</u>									
Sørsamiske barnehager	0	1	1	1	1	1	1	2	3
Barnehager med sørsamisk språktilbud	3	4	10	7	3	8	6	10	5
Sørsamiske barnehagetilbud totalt	3	5	11	8	4	9	7	12	8
<u>Samisk totalt</u>									
Samiske barnehager	43	40	36	33	30	31	29	32	31
Barnehager med samisk språktilbud	6	16	34	28	22	29	24	33	26
Samiske barnehagetilbud totalt	49	56	70	61	52	60	55	65	57

Figur 4.3 viser at antall samiske barnehager har holdt seg stabilt de siste åtte årene, men på et lavere nivå enn toppåret 2002. Det har også vært en til dels betydelig nedgang i barnekullene i disse årene, noe som kan forklare noe av nedgangen. En annen årsak er at Sametinget har stilt flere krav for å tildele midler til samiske barnehager. Det er naturlig at det opereres med objektive krav til dem som skal defineres som samisk barnehage. Det betyr at nedgangen i antall samiske barnehager ikke nødvendigvis er negativ, men at man nå har et mer riktig bilde av hva en samisk barnehage faktisk bør være, i form av språktilbud og kvalifiserte samisktalende ansatte.

Figur 4.3 Antall samiske barnehager og barnehager med samiske språktilbud

Antall barnehager med et samisk språktilbud er mye høyere i dag enn i 2002, men det har samtidig vært en nedgang de siste ti årene. Forklaringen på dette er trolig identisk med forklaringen for samiske barnehager.

Når det gjelder både samiske barnehager og samiske språktilbud, avgjøres antallet i stor grad av omfanget av *tilbudet* på området. Dette har vi også påpekt tidligere når det gjelder høyere samisk språkutdanning (Johansen 2018). Det er antall samiske studier og kurs som avgjør hvor mange tilbud det blir; det er ikke slik at etterspørselen i seg selv avgjør dette. Tilsvarende finnes det mange som ønsker et samisk språktilbud, uten at det automatisk blir flere samiske barnehager av den grunn. For å få flere barn i samiske barnehager må det *opprettes* flere tilbud.

4.5 Kvantitativ utvikling av antall barn i samiske barnehager og i barnehager med samisk språktilbud

Antall barn i samiske barnehager og i barnehager med samisk språktilbud, fordelt på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk område, presenteres i tabell 4.2 og illustreres i figur 4.4.

Når man skal analysere om utviklingen av antall barn som får samisk språktilbud i barnehagen, er det viktig å se dette i lys av fødselskullene i Nord-Norge. I perioden 2006–2012 gikk for

eksempel antallet tre-, fire- og femåringer ned med hele 16 prosent i Finnmark, seks prosent i Troms og ti prosent i Nordland.¹⁸

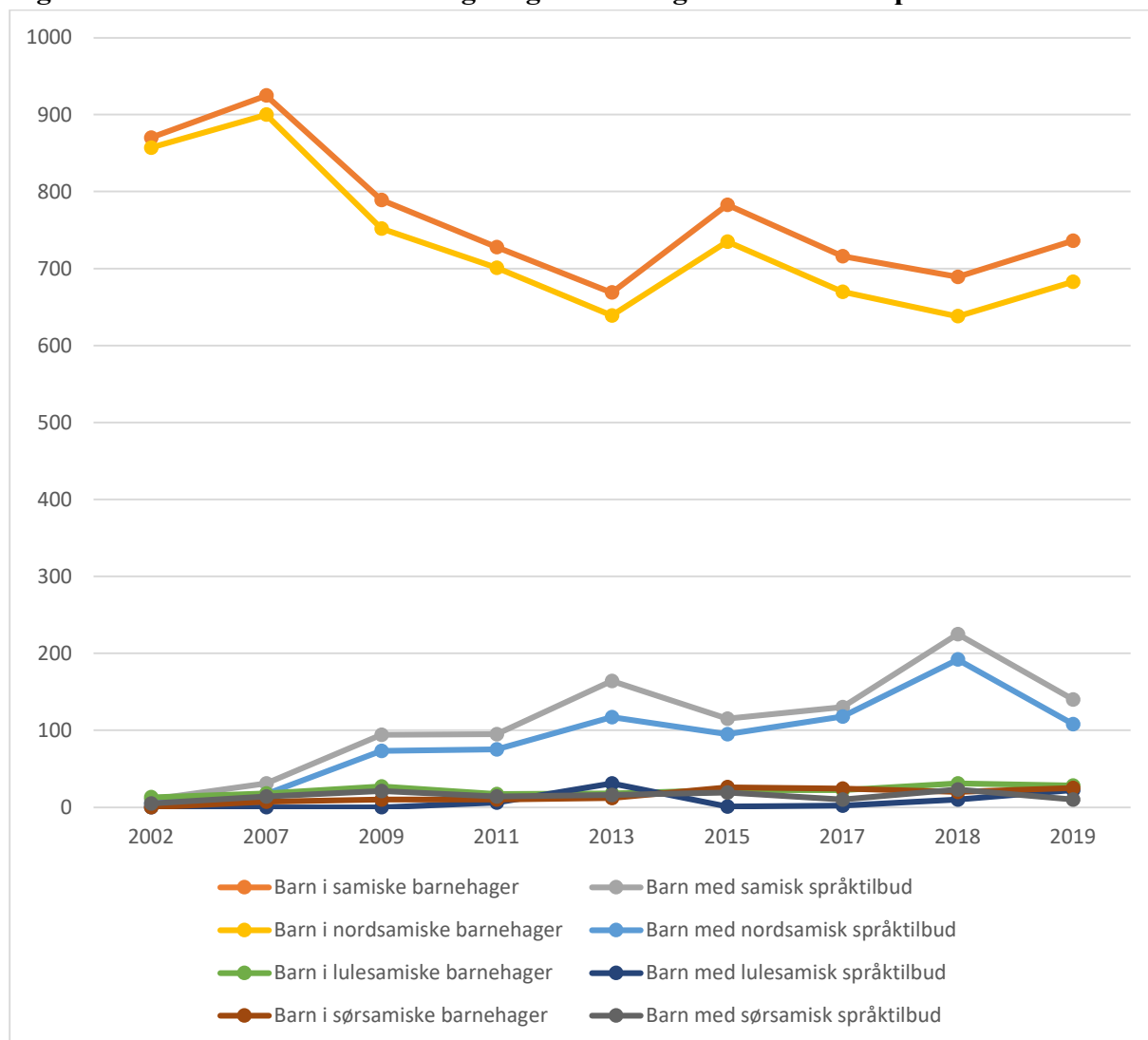
Tabell 4.2 Barn i samiske barnehager og i barnehager med samisk språktilbud

	2002	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2018	2019
<u>Nordsamisk</u>									
Barn i nordsamiske barnehager	857	900	752	701	639	735	670	636	685
Barn med nordsamisk språktilbud	5	17	73	75	117	95	118	155	98
Nordsamisk totalt	862	917	825	776	756	830	788	791	783
<u>Lulesamisk</u>									
Barn i lulesamiske barnehager	13	18	27	17	18	22	22	31	28
Barn med lulesamisk språktilbud	0	0	0	6	31	1	2	1	4
Lulesamisk totalt	13	18	27	23	49	23	24	32	32
<u>Sørsamisk</u>									
Barn i sørsamiske barnehager	0	7	10	10	12	26	24	19	27
Barn med sørsamisk språktilbud	5	14	21	14	16	19	10	11	8
Sørsamisk totalt	5	21	31	24	28	45	34	30	35
<u>Samisk totalt</u>									
Barn i samiske barnehager	870	925	789	728	669	783	716	686	740
Barn i barnehager med samisk språktilbud	10	31	94	95	164	115	130	167	110
Samisk totalt	880	956	883	823	833	898	846	853	850

Vi ser tydelig i grafen (figur 4.4) at det for disse årene er en nedgang i antall barn som får samiske språktilbud i barnehagen. Fra 2015 ser vi at nedgangen stopper, og det går oppover med antall barn som får samiske språktilbud og er en oppgang fra 2017. I dag er det et høyere antall barn som går i samiske barnehager enn de ti foregående årene, med unntak av 2015. I perioden 2002–2009 var det imidlertid enda flere barn som gikk i samiske barnehager. Vi har allerede vært inne på forklaringen til dette.

¹⁸ Todal, Jon (2011). Alvorleg nedgang for faget samisk som andrespråk. I *Samiske tall forteller 4*, og Todal, Jon (2012). Samisk språk i barnehage og skule. I *Samiske tall forteller 5*.

Figur 4.4 Barn i samiske barnehager og i barnehager med samisk språktilbud

Noe av den nye oppgangen etter 2012 har å gjøre med et stadig økende behov for og etterspørsel etter samiskspråklige barnehagetilbud. Det begynner å bli ei utbredt oppfatning at barnehagen er den viktigste arenaen for vitalisering av samiske språk, og at den gir en språkkompetanse som er uvurderlig. Forskerne støtter også dette synet (Fishman 1991). Trolig ville enda flere samiske barnehagetilbud gitt ei ytterligere økning i antall barn med samiske barnehagetilbud.

Antall barn med et samisk språktilbud er lavere i 2019 enn året før, men bortsett fra for sørsamisk er det langt høyere enn tidligere år.

Antall barn i nordsamiske barnehager er høyere i 2019 enn på nesten hele 2010-tallet, men lavere enn på 2000-tallet. Antall barn som får nordsamisk språktilbud, hadde en nedgang fra 2018 til 2019 og ligger lavere enn det meste av 2010-tallet, men høyere enn 00-tallet. For både lulesamiske og sørsamiske barn i samiske barnehager var antallet i 2019 det nest høyeste noen gang. For lulesamisk og sørsamisk språktilbud har antallet barn stort sett vært høyere tidligere år. Årsaken til dette er i stor grad at flere nå går i samiske barnehager.

Det er et uttalt ønske at enda flere barn skal motta samiskspråklige tilbud i barnehagen. Det viktigste tiltaket for å oppnå dette vil være at det opprettes flere samiske barnehager. Som vi har nevnt tidligere, er det mange steder ventelister, og det er i det hele få steder der det er betydelig ledig kapasitet på de samiskspråklige tilbudene i barnehagen. Kapasitetsforbedringer vil være det viktigste tiltaket for å øke antallet barn som får samiskspråklige tilbud.

Det er positivt at flertallet av barn som har samiskspråklige tilbud i barnehagen, får det gjennom samiske barnehager eller samiske avdelinger. Dette gir ofte et mer omfattende samiskspråklig tilbud enn det mer generelle samiske språktilbudet som norske barnehager kan tilby.

Totalt har 87 prosent av barna som har samisk i barnehagen, dette tilbudet gjennom samiske barnehager eller samiske avdelinger. For nordsamisk er andelen også 87 prosent, og for lulesamisk er den 88 prosent, mens den for sørsamisk er 77 prosent. Altså er det et klart flertall av barn som får samiskspråklig tilbud i barnehagen gjennom samiske barnehager og samiske avdelinger for alle de tre samiske språkene.

Det er positivt om det blir stadig flere barnehager som kan gi et samiskspråklig tilbud i framtida, men samtidig vil det fortsatt trolig være størst språklig utbytte av at enda flere går i samiske barnehager.

4.6 Behovet for et rekrutteringsløft

Når man registrerer ventelistene flere av de samiske barnehagene har, og hører hvor vanskelig det er for samiske barnehager å rekruttere samisktalende barnehagelærere og assistenter, er det ingen tvil om at det er behov for et rekrutteringsløft. Rekrutteringen av samisktalende barnehagelærere er i dag ikke bærekraftig, noe barnehageeierne har vært tydelige på.

Tabell 4.3 viser antall barnehagelærere som er utdannet ved Sámi allaskuvla / Samisk høgskole, og som følgelig har samisk språkkompetanse slik at de kan jobbe ved samiske barnehager.

Tabell 4.3 Antall uteksaminerte førskolelærere og barnehagelærere ved Sámi allaskuvla

	95–97	98–00	01–03	04–06	07–10	11–13	14–16	17–18	2019
Antall kandidater	17	15	14	14	8	5	9	5	7

I snitt har det i denne perioden blitt utdannet 3,8 samisktalende barnehagelærere i året. Når man tenker på at det hvert år pensjoneres barnehagelærere, og at enkelte går over i andre yrker i løpet av arbeidskarrieren, i tillegg til at det åpnes stadig nye samiske barnehager, og at andre barnehager oppretter samiske språktilbud, er antallet ikke tilstrekkelig. Ut over dem som er utdannet ved Sámi allaskuvla, har enkelte kandidater tatt ei «norsk» barnehagelærerutdanning som tilbys ved en rekke universiteter og høyskoler og så tatt samiske språkkurs i tillegg. Disse kandidatene har vært viktige for å dekke behovet for samiskspråklig personale i barnehagene, men uten en strategi for rekruttering på området blir det litt tilfeldig.

Sámi allaskuvla har satset mye på rekruttering av samiske barnehagelærere. For å gjøre arbeidet bærekraftig må barnehageeierne også i større grad ha ei målrettet strategisk rekrutteringssatsing. Til nå har vi ikke sett dette i særlig grad. Likevel er det trolig større effekt i ei satsing som inkluderer en rekke instanser. Da man kartla behovet for lulesamiske og sørsamiske grunnskolelærere i *Samiske tall forteller 9*, ble det foreslått å opprette ei egen lulesamisk og sørsamisk lærerutdanning ved Nord universitet.¹⁹

I dette arbeidet samarbeidet fylkesmenn, Sametinget, forvaltningskommunene og fylkeskommunene om ei rekrutteringssatsing og ei stipendordning som medførte at man fikk i gang ei lulesamisk og sørsamisk lærerutdanning som i dag har ni studenter. Ei liknende satsing bør vurderes for barnehagelærerutdanningen, der kartleggings- og motiveringsjobben overfor potensielle kandidater vil være av stor betydning. Nord universitet tilbyr allerede et kurs i lulesamisk kulturkunnskap for barnehagelærerstudenter.

For å lykkes med rekruttering er det trolig nødvendig å erkjenne at rekrutteringsstrategiene må være noe annerledes enn for andre utdanninger. Det må tas direkte kontakt med relevante og potensielle kandidater, og det må drives motivering og informasjon om yrket der man legger vekt på at det å være samisk barnehagelærer er et flott og meningsfylt yrke med mange spennende og faglig utfordrende oppgaver.

Det er også en betydelig kjønnsubalanse blant barnehagelærere. Dette er uheldig blant annet med tanke på at de er rollemodeller for små barn. Ekstraordinære rekrutteringstiltak for å få flere menn til å arbeide i barnehager ville gitt positive effekter.

4.7 Metodisk tilnærming for effektiv språkopplæring

I skolen har det vært gjennomført en rekke større satsinger for at samiskelevne skal lære samisk raskere, som for eksempel Ulpan-metoden, fjernundervisningsdidaktikk, språkreibetoder, sterke språkmodeller osv. I barnehagen har det vært vesentlig mindre av slike strategiske satsinger, til tross for at det fra en rekke hold påpekes hvor viktig barnehagen er i språkvitaliseringen.

Enkelte land har vært langt framme på dette området, f.eks. har Wales brukt barnehagene som et viktig instrument for satsing på walisisk. Her har de vært veldig flinke til å synliggjøre språket og sikre at det høres i barnehagen. Spesielt vellykket var arbeidet deres med å få ikke-walisisktalende barn til å bli walisisktalende i barnehagen. Enare-samisk er et godt samisk eksempel på at revitalisering har lyktes gjennom aktiv bruk av språkreib.

Lavangen kommune har satset strategisk på språkmetodikk i barnehagen tilpasset lokale forhold, basert på Ulpan-metoden og Wales-metoden. I slike satsinger er det sentralt at barnehageeieren

¹⁹ Johansen, Kevin (2016). Samisk lærerdeking. I *Samiske tall forteller 9*

kanaliserer de personellmessige ressursene slik at barnehagene settes i stand til å satse på et godt samisk språktilbud.

Sametinget bevilger midler til en rekke barnehager slik at de kan satse på samisk språk og kultur. Blant annet brukes midlene til å tilsette flere samiskspråklige pedagoger, til visuelle effekter for å styrke og synliggjøre samisk kultur, og generelt til å sette barnehager med få samiske barn økonomisk i stand til å gi et samisk språkopplæringstilbud.²⁰ I tillegg bør det etableres nettverk i områder med få samiske barnehager for å sikre fagutvikling.

SÁMOS-prosjektet, som er finansiert av Sametinget, og som går ut på at barnehagene styrkes på samisk kultur og tradisjonskunnskap, gir ei klar retning for satsing på samisk innhold i barnehagene. I denne runden har Sametinget valgt ut fire pilotbarnehager i prosjektet: Suaja barnehage på Snåsa, Álttá siida i Alta, Árran mánájjardde på Drag og Badjemánáid beaiveruoktu i Karasjok.²¹ Samisk barnehagemetodikk blir her sentral, og prosjektet vil gi kunnskap som en rekke andre barnehager kan dra nytte av.

Våren 2020 bevilget Sametinget i løpet av fire måneder 7,4 millioner kroner til samiske barnehager og samiske avdelinger ved øvrige barnehager. Totalt 31 barnehager fikk slik støtte våren 2020.²²

4.8 Konklusjon

Det hersker stor enighet blant forskere og politikere om at økt satsing på samiske barnehager og samiskspråklige barnehagetilbud er det viktigste tiltaket det offentlige kan gjøre for å styrke og utvikle samiske språk.

Totalt sett får ikke flere barn samiskspråklige tilbud i dag enn for ti år siden, men for lulesamisk og sørsamisk er det en positiv utvikling. Nedgang i barnekull er som tidligere nevnt noe av årsaken til at tallene ikke har økt, men i tillegg har Sametinget blitt noe strengere med kriteriene for å tildele midler til samiske barnehager. Dette kan bety at kvaliteten på det samiskspråklige tilbudet i dag er høyere enn det var for eksempel for ti år siden.

Den positiviteten som råder hos myndighetene og i offentligheten rundt samiske pedagogiske satsinger, bør brukes til å opprette flere samiske barnehager og flere samiskspråklige barnehagetilbud i norske barnehager. Det er viktig at barnehageeierne ser mulighetsrommet her, slik at de aller fleste foreldre som ønsker det, kan få styrket sine barns samiske språk mens de går i barnehagen.

I rammeplanen for barnehagen vedtatt i 2017 ble det nedfelt i verdigrunnlaget at samiske barn skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i

²⁰ Barnehage.no 23.4.2020

²¹ PRM Sametinget 7.5.2020

²² Barnehage.no 2.7.2020

landet de bor. Tiltak er nødvendige for å redusere forskjellen mellom barn i samiske distrikt og barn utenfor samiske distrikt når det gjelder rettigheten til et samisktilbud i barnehagene.

For at denne satsingen skal bli en realitet, er det imidlertid nødvendig at det utdannes flere samiskspråklige barnehagelærere. Det vil være behov for barnehagelærere med samisk språkkompetanse både i byer og tettsteder, og her behøves det ei helhetlig strategisk satsing på rekrutteringstiltak for å sikre dette.

Det er viktig å bygge på erfaring fra arbeidet med å styrke samisk lærerutdanning, der fylkesmenn, Sametinget, forvaltningskommunene og fylkeskommunene samarbeider om ei rekrutteringssatsing og en stipendordning. Ei liknende satsing bør vurderes for barnehagelærerutdanninga, der kartlegging av behov og motivering av potensielle kandidater vil være av stor betydning.

Ei fortsatt satsing på samisk barnehagelærerutdanning ved Sámi allaskuvla og ei ny arbeidsplassbasert lulesamisk og sørsamisk barnehagelærerutdanning ved Nord universitet vil være viktige bidrag i det overordnede målet om at flere barn skal lære samisk, slik at man styrker og utvikler de samiske språkene.

4.9 Tilrådinger

- I språkområder med få samiske barnehager er det hensiktsmessig å jobbe i nettverk for å sikre fagutvikling for de samiske barnehagene. Slike nettverk bør finansieres utenfor rammeoverføringene til kommunene.
- Det må vurderes å innføre en individuell rett til et samisk språktilbud i barnehagene, slik man har i skolen.
- Rekruttering av flere samiskspråklige barnehagelærere må styrkes vesentlig. Incitamenter som styrker rekrutteringen, bør innføres, ikke minst målrettede motivasjonskampanjer overfor potensielle kandidater. Dette gjelder for både nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk.
- Det bør utvikles ei egen lulesamisk og sørsamisk barnehagelærerutdanning ved Nord universitet.
- Det bør gjennomføres målrettede rekrutteringstiltak for å ansette flere menn i barnehagene.
- Lange ventelister ved en rekke samiske barnehager viser at det er stor etterspørsel etter barnehager som tilbyr samisk språk. Tilbudene må styrkes for å dekke etterspørselen, spesielt i byene er behovet økende.
- Kategorisering av samiske barnehager basert på språklig fokus og innhold vil være en fordel for å få bedre kunnskap om den reelle språksituasjonen i barnehagene.
- Målrettet og strategisk satsing på effektiv språkmetodikk i barnehagen bør styrkes.

4.10 Referanser

Barnehage.no 23.4.2020

Barnehage.no 2.7.2020

Fishman, Joshua (1991). Reversing Language Shift. *Multilingual Matters*. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/feiret-10-ar-med-nytt-navn-1.11499679>

Johansen, Kevin (2016). Samisk lærerdekning. I *Samiske tall forteller 9*. Kautokeino: Samisk høgskole.

Johansen, Kevin (2018). Studieproduksjon i samiske språk. I *Samiske tall forteller 11*. Kautokeino: Samisk høgskole.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (2000). *Samisk lærerutdanning. Mellom ulike kunnskapstradisjoner*. NOU 2000: 3.

PRM: *Det samiske perspektivet er synliggjort i ny rammeplan for barnehagen*. 24.4.2017, Sametinget.

PRM: *Pilotbarnehager i samisk barnehageprosjekt er valgt ut*. 7.5.2020, Sametinget.

Rasmussen, Torkel. Samiske barnehagebarn og samisk språk. Upublisert.

Sametingets årsmelding 2012 og 2017.

Storjord, Marianne (2005). Samiske barnehagers historie i Norge. Norsk senter for barnehageforskning.

Storjord, Marianne (2009). Samiske barnehagers historie. I *Samisk skolehistorie 3*. Karasjok: Davvi Girji.

Todal, Jon (2009). Samisk språk i barnehage og skule. I *Samiske tall forteller 2*. Kautokeino: Samisk høgskole.

Todal, Jon (2011). Alvorleg nedgang for faget samisk som andrespråk. I *Samiske tall forteller 4*. Kautokeino: Samisk høgskole.

Todal, Jon (2012). Samisk språk i barnehage og skule 2011/12. I *Samiske tall forteller 5*. Kautokeino: Samisk høgskole.